

For den moderne køber af bøger via Bogtorvet/Findbogen er det en proces, som kan overstås på et par minutter, men sådan har det ikke altid været. Med over 70 år i bogverdenen har jeg oplevet det meste, og har man som læser i 2025 tålmodighed til at læse mere end 8 linjer, vil jeg - før jeg indhentes af Hr. dement - berette lidt herom. Født 1945 i Århus som søn af en far, der var bogsamler og en mor, som forlod skolen efter de sædvanlige 7 år uden meget andet end en pæn håndskrift. Storm-P var min faders store samleområde, og dengang kunne man kun få fat i de ønskede bøger ved at købe dem direkte i de mange fysiske butikker, som var en del af det dengang rige småbutiksliv. Udvalgte kulturpersonligheder kunne dog modtage såkaldte bogsalgskataloger fra især de store antikvarier i hovedstaden, som desuden havde trykte auktionskataloger og ansatte med hel- eller halvafsluttede universitetseksaminer til at vurdere og præsentere. Arbejdsomt og i alle ferier rejste min fader rundt i Jylland godt hjulpet af, at han som mekaniker ved Jysk Telefon havde til opgave at mekanisere telefondriften i hele Jylland og gøre alle telefondamerne arbejdsløse, ligesom han selv blev arbejdsløs i maj 1945, da han som mekaniker ved DSB's signaltjeneste reparerede de signaler, som sabotørerne og mekanikerne saboterede om natten, men som nu pludselig ikke mere skulle repareres. For at få de rigtige og usædvanlige bøger skulle man enten købe meget eller gøre indtryk på antikvarboghandleren, så det var med at holde sig til og blive husket. At blive antikvarboghandler var dengang som i dag et erhverv, som ikke kræver mange formelle kundskaber, men det er en fordel, at man kan læse og har en god hukommelse. I 1950'erne og 1960'erne blev den store mængde brugte bøger solgt via de såkaldte bytteforretninger. Det var især det, som betegnedes som kiosklitteratur, som blev solgt via ydmyge småbutikker og tjente til at underholde og fjerne ens fantasi fra den kedelige hverdag. Datidens radio og senere TV var domineret af den socialdemokratiske kulturpolitik, som havde til formål at opdrage og oplyse masserne, men de foretrak at lade sig lokke i fordærv ved læsning af Sven Hazels krigsfortællinger og Cavlings romantik for ikke at tale om de blade, som af navn var sundhedsoplysning og foruden en tekst- som ingen læste- også viste billeder af kvinder in natura i solskin, da meningen var, at de skulle blive brune. Det var dog ikke alle modeller, som var nået så vidt. Men papir gulner som bekendt med tiden og kunne skabe en moderne solarieeffekt, hvis det var det, den ivrige beskuer ønskede. Kvinder ofte i nylonkitler udgjorde en stor del af cirkulationen af bøger og blade i bytteforretningerne. De forstod sig på at købe varerne billigere end de solgte. Kasseapparatet var deres alter. Mændene puslede med bøgerne og tidsskrifterne, og hvor mærkelige de end kunne være, havde mange en kone, som var ansat hos kommunen eller andet, som sikrede en vis indkomst, mens mændene nussede tiden bort og næppe kunne huske, hvordan eventuelle børn var produceret. Overskuddet var beskedent, og deres forbrug minimalt. De havde bøgerne. Tobak og måske øl kunne gå an, men beklædningen svarede til varerne, og det med damer ville være en udgift. De kunne heller ikke sælges igen og næppe med fortjeneste. Med den stigende rigdom og store satsning på uddannelser kom der også flere antikvarboghandlere og flere bogkataloger. De unge havde nu penge og diverse hæfter fra kioskerne blev et stort marked og en god indtægtskilde for branchen. Der var desuden den fordel, at betalingen endnu var kontant. Indførelsen af moms i 1967 – brugtmoms fra 1994 – blev spået enden på antikvarboghandelen i Danmark, men det var noget andet som næsten aflivede den som en del af bybilledet i de større byer, nemlig den moderne teknologi. Først skulle vi igennem 1970'erne med Vietnam, socialisme, raketter, fri abort, kvinder og porno. Nye alternative butikker skød op og den marxistiske bølge fik tag i ungdommen og de kulturradikale lag fulgte i tolerancens hellige navn efter, og profit skabt af den kapitalistiske kulturproduktion fik en dårlig klang. De store københavnske antikvarier indledte rejsen mod ophør. Man holdt vejret. Butikkernes bøger var jo betalte og huslejerne endnu ikke eksploderet. Med internettet fra 90'erne forsvandt kiosklæserne og senere kom e-bogslæserne, og bøger med hurtige oplysninger, som i dag hentes via Wikipedia, blev usælgelige. Genbrugsbutikkerne vandt frem og hovedparten af bogsalget i dag sker via dem, hvor det især er bøger solgt i supermarkederne til de mange, som fylder godt op. Her er det ikke viden eller finkultur men det flotte udseende, som skaber omsætningen. En sygdom – teknologien-

skabte ikke en vaccine mod nedgangen, men det blev hjertestarteren, idet den enkelte antikvarboghandel nu på en billig måde fik adgang til kunder i hele verden. Hele branchen sidder nu foran skærmen i stedet for at ekspedere og vejlede kunder. Sorte penge er væk, da betalingerne er elektroniske, og i de fælles salgssystemer er så mange bøger anførte med prissætning, så kan man bogstaverne, kan man komme i gang og starte op som antikvarboghandler. Ser man på alderssammensætningen i branchen er det dog en begivenhed, som for de flestes vedkommende skete for mange år siden. Kombineres det med, at de større bogsamlinger omsættes indenfor de næste 10 år, så er det næppe forkert at spå, at en af os om føje år havner i Den gamle By, hvor søde omvisere fortæller om dengang nogle mærkelige mennesker brugte over 80 timer om ugen på at arbejde med halvlæder og uopsprættede papirklumper og endda kunne få julelys i øjnene ved at vise en såkaldt førsteudgave frem. Den tid den sorg.

Hvilke bøger jeg fik eller købte i 50 érne, husker jeg ikke så nøje, men nogle af butikkerne i Århus står klart i min erindring. To damer havde forretning i Skolegade (24) og Volden. De havde for længst sagt farvel til ungdommen og kunne ikke mistænkes for læse i bøgerne, men et eller andet skulle man leve af. I den fine ende var Hr. Bøckmann i Vestergade. Både indehaver og bøgerne var til den noble side. Hans Aabenhus overtog bøgerne, og fortsatte i samme stil. Hos Jydsk Akademisk Antikvariat i Frederiksgade forsøgte et ægtepar at leve op til navnet med sortiment og adfærd. Måske havde manden engang gået forbi universitet på Ringgaden og deraf navnet, men detaljerne husker jeg ikke. I Volden lå datiden bogmekka placeret i stærk konkurrence med samfundets udstødte og damer med egen forretning. Stod man for længe og kiggede på bøgerne i min faders yndlingsforretning Holger Sørensen i nr. 7, fik man undertiden et tilbud om at bruges sine penge på mere fysisk betonedede aktiviteter end de åndelige, og selv min moder fik henvendelser, medens hun stod udenfor og ventede på os, og det var endda før man havde kendskab til de mange seksuelle varianter, som selv børnehaverørn har viden om i dag. Sørensen var en ydmyg mand, som talte med lav stemme ligesom på apoteket, når en ung mand skulle købe visse artikler, som skulle forhindre en forøgelse af folketallet. Andre skulle jo ikke vide, hvad man havde gang i. Til moderens store fortrydelse hævdede unge Hr. Sørensen sine pensionspenge og startede op som antikvarboghandler i Jægergårdsgade, hvor høje bogstakke snart gjorde det svært for kunderne at få øje på butiksindehaveren. Overfor Sørensen lå Gustavssons butik i nr. 12, hvor en ældre mand forsøgte at sælge ud af, hvad han engang havde fået fat i, men han var ikke ældre end at han havde forstået, hvad man pludselig kunne tjene penge på. Butikken fik hurtigt et stort sortiment af blade i den erotiske afdeling, hvor støvet ikke var en dominerende del af kundernes ivrige gennemsyn. Med sit fraværende væsen var han den perfekte sælger. Ingen ville mistænke ham for at kunne huske hvad han solgte og til hvem. I min faders fødeby Aalborg var der Engsig's antikvariat, som han med glæde besøgte, når chancen bød sig, hvorimod han mente, at indehaveren af byens anden store bogbutik Pilegaard den ældre fokuserede mere på indtjeningen end på bøgerne i sig selv. Jeg har dog aldrig besøgt de to antikvarier, så vurderingen var han egen. Ellers var det turene til København, som står stærkest i min erindring. I de senere år tog vi gerne ind forbi Max Hedenborg i Roskilde, som trods en alvorlig stammen formåede at skabe sin egen forretning og turde have en egen mening om hvad der var rigtigt og godt, hvad de selvbestaltede radikale kulturguder ellers mente, de havde monopol på. De store københavnske boghuse var naturligvis værd at besøge, men det var hos Gustav Strand i Skt. Pederstræde Nr. 47 man mærkede en antikvar, som fik kunderne til at føle sig endog meget velkomne. Antikvaren selv var påklædt som en gentleman i Paris år 1900, og han havde altid en godbid til min fader. I Nørregade 47 fandtes en tilsyneladende lille butik drevet af brødrene Grubb. Hvad de ikke havde af kropslig skønhed opvejedes af de tusindvis af kartotekskort, som man skulle bladre igen for derpå at afgive en bestilling på bøger opbevaret i det enorme lager, som huset udgjorde. Hyggen mellem gutter fik man hos Frede Engholst i Studiestræde 35, hvor antikvaren var en mand med sunde interesser: Bøger, øl og måske tobak. Om kvinder indgik ved jeg ikke, men Frede var en mand med interesser også for den kultur, som bøgerne var en

del af. I Kompagnistræde 8 havde Gert Knagsted et stort antikvariat, som vi ofte besøgte. Indehaveren var en snurrig fyr, som ikke udviste den energi og ondsindede humor, som karakteriserer Gustav Wiedes toldkontrollør. Det allerældste er minderne fra 1950'erne, hvor vi fik en kop kaffe/glas mælk og to tykke skiver sigtebrød med ost i Pisserenden inden det gik løs i de mange små antikvarier i nærheden. Sidst men ikke mindst husker jeg den uforskammede Leif Nørballe på Gammel Kongevej. Han havde et enormt og interessant boglager, så hvis man som bondetamp eller følsom ung mand fik lov at komme ind og gå ned i kælderen, var det fordi at glæden ved bogkøbet var større end det, man skulle udsættes for i stueetagen. Jeg læste efter hans død, at han stammede fra Nordvestjylland. Stakkels mand, at vi uoplyste jyske solformørkelser hele tiden skulle minde ham om hans oprindelse, når han nu befandt sig i centrum af den københavnske kulturelite. Afslutningen på hans enorme boglager efter salg og død blev alt andet end glørværdig, hvad jeg gerne indrømmer gav en vis glæde og indkomst for mig, som deltog i det store brandudsalg.

I 1970 udvandrede jeg til Odense, og troppede op hos Boisen i Nedergade 26, hvis boglager såvel som indehaveren ikke var af nyeste dato. Med slips, charmeklud og jakke à la moden et par generationer tilbage signaleredes kulturens udødelighed, men en del af tiden brugte Boisen dog på at viske gamle priser ud for at forny dem med beløb 5-45 kroner højere. Bedst husker jeg dog Leo Lindberg i Nørregade, hvis søn efter et par famlende forsøg som bogflytter i Odense rejste til hovedstaden og blev berømt som Master Fatman. Leo havde mange bøger, som åbenbart godt kunne lide at blive, hvor de var, for en del af indtjeningen blev skabt ved sangskrivning i baglokalet. I de moderne supermarkeder er der muzak, men Leo sad og nynnede for at få styr på sangene til "suppe, steg og is" festerne. Nogen Pavarotti var han dog ikke, og om hans musikalske præstationer gavnede salget er sikkert usikkert, men han virkede dog tilfreds med det hele så vidt man kunne se gennem tobakstågerne, og der var altid nogle rim, som skulle på plads. Søren Ulrik Thomsen var ikke opfundet endnu, Master Fatman havde endnu ikke opdaget det med at sprede Karma, men Leos lyrik blev skyllet ned i lystigt lag overalt på Fyn på samme måde som en anden fynsk berømt Morten Korch sugede læserne til sig i fortællingerne om det gamle fynske bondeliv. Hygge for folket. For befolkningen i den østlige del af byen fandtes Walther Hansens bogkælder på Skibhusvej, hvor bøger og blade gik rask over disken akkompagneret af glad musik og en venlig cigarpulsende herre, som havde sans for opsætning og præsentation og med fleksible åbningstider. En genbrugsbutik på den modsatte side af gaden blev her som overalt i landet begyndelsen til enden for antikvarier med især læsestof for folket, og det skete også her.

Helge Jensen og Bjørn Suadicani åbnede i 80'erne et stort antikvariat på Østre Stationsvej med bogkyndige hjælpere til at bearbejde de store mængder nyindkøbte bøger. Stor omsætning, stort personale og mange bogkataloger, men der må åbenbart have samlet sig enorme mængder af bogstøv netop i denne butik, for lidt efter blev dele af arbejdet helliget konsumeringen af væske i et omfang, som sundhedsstyrelsen ikke kan anbefale, og en brand i kælderen beseglede det uforsikrede antikvariats skæbne. For personer med særlige interesser fandtes Rasmus butik i Dronningensgade. "Antikvariat" stod der på gadeskiltet og et blik gennem ruden viste reoler med bøger. Bøgerne viste sig næsten at være limet sammen og fastgjorte til reolerne, og øjet fangede hurtigt et forhæng som viste at føre ind til en sand lastens hule, hvor ejeren ved en disk ved hjælp af diverse skærme havde oversigt over flere værelser kaldt kabiner, hvor der vistes såkaldte voksenfilm. Allerede i bogafdelingen kunne man høre stønnende lyde fra mand- og kvindfolk, som ifølge filmproducenterne hører til i denne genre. Kun hardcore bogelskere kunne koncentrere sig om identifikationen af bøgerne endsige bladene dem igennem, når lydene fra de mange kabiner gik mod højderne, og hvordan Rasmus kunne klare over 100 afslutninger på daglig basis og hvorfor han lukkede, ved jeg ikke, men en kombination af hans kabiner, Mofibo og "legetøj" fra Bilka ville nok være en cocktail for stor for ham. Først i 70'erne blev det direkte salg ved hjemmet- kolportage- forbudt, og to af arbejderbevægelsens bog-kolportører slog sig ned som antikvarboghandlere i henholdsvis Svendborg og

Odense og præsenterede i mange år spændende bøger til lave priser. Johansen i Odense etablerede sig i guldbryllupskvarteret i villaområdet Dalum, hvor de gamle som faldt efterlod bøger overalt, og dem kunne man købe i Johansens butik, der altid ud over bøgerne kunne kendes på duften/lugten af brillantine (Johansen) og lim (hans bladreparationer) . Med de rigelige forsyninger åbnede han en filial i Odense centrum, som senere blev overtaget af hans datter, der satsede på det bedre borgerskab. En rejse fra Fremads Folkebibliotek. Da guldbryllupsparrerne døde ud fortsatte Johansen som loppemarkedernes ukronede konge. Før vi forlader Odense er jeg vel nødt til også at nævne Brian Hvam (Hvad Skovsøen gemte), Karsten Bøttcher (Fyns Antikvariat) og undertegnede (Akademisk Antikvariat), som alle har haft butik i over 40 år og som i mere end 10 år har formået at arbejde sammen om et fælles lagerlokale/butik i Odense C, men ellers driver hver deres butik. Det "Akademiske" skaffede førstepladsen i datidens telefonbøger og signalerede, hvem der skulle være antikvariatets bogleverandører og købere, men tiden har vist, at kun ved at satse bredt er det muligt at få det økonomisk til at hænge sammen. Det går kun tilbage for bøger med noter og henvisninger. Det stærkt stigende uddannelsesniveau , som vi er så stolte af, må således have et andet indhold end det, jeg kendte i min ungdom i forrige århundrede.

Og i dag? Originalerne er borte, og alt er harmoniseret. Det passer vel sammen med, at vi i dag skal være tolerante og ikke have en identitet tilbage så er vi sikre på, at ingen bliver traumatiseret. Da flere og flere får en diagnose, skal vi små næringsdrivende vel snart have et skilt i butikken, som klart oplyser, at også vi har en diagnose, så man ikke skal få det dårligt, når man træder ind i butikken. En sådan smiley-ordning kunne endda gøres detaljeret. Velkommen i det 21. Århundrede.

Klavs Verholt. 1/1-2025